

نقل‌های حدیث غدیر در منابع روایی قرن سوم و چهارم

مهدی خسروی سیرشکی

حدیث غدیر پیش از آنکه در منابع روایی شیعه آمده باشد، در منابع روایی اهل سنت نقل شده است.

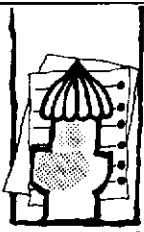
از اوایل عهد تدوین و کتابت، این حدیث مورد توجه محدثان قرار گرفت و با تفاوت‌های اندک در کتب اهل سنت ثبت شد. چاپ‌های متفاوت کتب حدیث و گاه حذف و کاهش‌هایی در نقلها به هر دلیلی، می‌طلبند که فرازهای این حدیث شریف در چاپ‌های جدید کتب حدیث نمایانده شود.

آنچه در این مقاله می‌آید، زحمتی است که آقای مهدی خسروی بر عهده گرفته و چند فراز از حدیث غدیر را در چاپ‌های جدید کتب روایی و ... قرن سوم و چهارم اهل سنت نشان داده است.

این تلاش از یک سو دست‌یابی به مصادر را آسان می‌سازد و از سوی دیگر تفاوت نقلها را مشخص می‌کند.

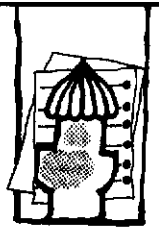
این مقاله دارای دو بخش است، در بخش نخست مشخصات کتابشناختی مصادر و منابع ذکر شده است و در بخش دوم تفاوت‌ها در ضمن جدول‌هایی نشان داده شده است.

بایسته بود این تتبع نسبت به تمامی فرازهای حدیث غدیر به انجام می‌رسید، لیک کمی فرصت، مجال آن را نداد و امیدواریم در آینده، این کار به کمال رسد.

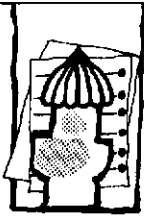

کتابشناسی منابع حدیث غدیر در قرن سوم و چهارم هجری

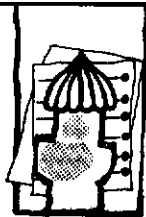
- ۱- المصنف، ابن همام الصنعانی (م ۲۱۱هـ.ق)، تحقیق: حبیب الرحمان الاعظمی، چاپ دوم، بیروت، المكتب الاسلامی، ۱۴۰۳/۱۹۸۳، ۱۲ جلد
- ۲- الكتاب المصنف فی الاحادیث والآثار، ابن ابی شیبہ (م ۲۳۵هـ.ق)، چاپ اول، بیروت، دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۶/۱۹۹۵، ۹ جلد
- ۳- مسند احمد بن حنبل (م ۲۴۱هـ.ق)، چاپ اول، بیروت، المكتب الاسلامی - دارصادر، ۱۳۸۹/۱۹۶۹، ۶ جلد
- ۴- نوادر الاصول فی معرفة احادیث الرسول، ابو عبدالله الترمذی (م ۲۵۵هـ.ق)، مدینه منوره، المكتب العلمیة، ۱ جلد
- ۵- التاريخ الكبير، بخاری (م ۲۵۶هـ.ق)، بیروت، دارالفکر، بی تا، ۱۲ جلد
- ۶- سنن ابن ماجه (م ۲۷۵هـ.ق)، تحقیق، محمد فؤاد عبدالباقی، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۳۹۵/۱۹۷۵، ۲ جلد
- ۷- سنن الترمذی (م ۲۷۹هـ.ق)، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۴/۱۹۹۴، ۵ جلد
- ۸- کتاب جمل من انساب الاشراف، ابن بلاذری (م ۲۷۹هـ.ق)، تحقیق: سهیل زکار-ریاض زرکلی، چاپ اول، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۷/۱۹۹۶، ۱ جلد
- ۹- السنة، ابن مخلد الشیبانی (م ۲۸۷هـ.ق)، چاپ سوم، بیروت - دمشق، المكتب الاسلامی، ۱۴۱۳/۱۹۹۳، ۱ جلد
- ۱۰- البحر الزخار (مسند البزاز- م ۲۹۲هـ.ق)، تحقیق: محفوظ الرحمان زین الله، چاپ اول، بیروت، مؤسسه علوم القرآن-مدینه منوره، مکتبه العلوم والحکم، ۱۴۰۹/۱۹۸۸، ۵ جلد

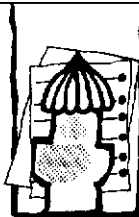
- ۱۱- فضائل الصحابة، ابن شعیب النسائی (م ۳۰۳ھ.ق)، بیروت، دارالکتب العلمیة، بی تا، ۱ جلد
- ۱۲- السنن الكبرى، همو، تحقیق: عبدالغفار سلیمان البنداری - سیدکسروی حسن، چاپ اول، بیروت، دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۱/۱۹۹۱، ۷ جلد
- ۱۳- خصائص امیر المؤمنین علی بن ابی طالب، همو، تحقیق: احمد میرین البلوشی، چاپ اول، کویت، مكتبة المعلا، ۱۴۰۶/۱۹۸۶، ۱ جلد
- ۱۴- مسند ابی یعلی الموصلی (م ۳۰۷ھ.ق)، تحقیق: حسین سلیم اسد، چاپ دوم، دمشق-بیروت، دارالمأمون للتراث، ۱۴۱۰/۱۹۸۹، ۱۶ جلد
- ۱۵- مسند الرویانی (م ۳۰۷ھ.ق)، تحقیق: ایمن علی ابویمانی، چاپ اول، موسسه قرطبة، ۱۴۱۶/۱۹۹۵، ۳ جلد
- ۱۶- التصنیف الفقہی لاحادیث کتاب «الکئی واللقاب»، ابن حماد الدولابی (م ۳۱۰ھ.ق)، تحقیق: ابویاسر عصام الدین بن غلام حسین، چاپ اول، بیروت، دارالکتب اللبنانی-قاهره، دارالکتب المصری، ۱۴۱۱/۱۹۹۱، ۲ جلد
- ۱۷- السنّة، ابن یزید الخلال (م ۳۱۱ھ.ق)، تحقیق: عطیة بن عتیق الزهرانی، چاپ دوم، ریاض، دارالرأیة، ۱۴۱۵/۱۹۹۴، ۵ جلد در ۲ مجلد
- ۱۸- کتاب التوحید واثبات صفات الربّ - عزّوجلّ، ابن خزیمة (م ۳۱۱ھ.ق)، تحقیق: عبدالعزیز بن ابراهیم، چاپ پنجم، ریاض، مكتبة الرشد، ۱۴۱۴/۱۹۹۴، ۲ جلد
- ۱۹- مشکل الآثار، ابوجعفر الطحاوی (م ۳۲۱ھ.ق)، چاپ اول، بیروت، دارصادر، ۴ جلد
- ۲۰- المسند الشاشی (م ۳۳۵ھ.ق)، تحقیق: محفوظ الرحمان زین اللّه، چاپ اول، مدینة منوره، مكتبة العلوم والحکم، ۱۴۱۰، ۳ جلد

- ۲۱- کتاب المعجم، ابن بشر (م ۳۴۰هـ.ق)، تحقیق: عبدالمحسن بن احمد الحسینی، چاپ اول، دارابن الجوزی، ۱۹۹۷/۱۴۱۸، ۳ جلد
- ۲۲- معجم الصحابة، ابن قانع (م ۳۵۱هـ.ق)، تحقیق: ابو عبدالرحمان صلاح بن سالم المصري، چاپ اول، مدینه منوره، مكتبة الغرباء الاثرية، ۱۹۹۷/۱۴۱۸، ۳ جلد
- ۲۳- کتاب الفوائد الشهير بـ«الغيلانيات»، ابن ابراهيم الشافعي (م ۳۵۴هـ.ق)، تحقیق: حليمی كامل اسعد عبد الهادي، چاپ اول، رياض، دارابن الجوزی، ۱۹۹۷/۱۴۱۷، ۲ جلد
- ۲۴- المعجم الكبير، ابن احمد الطبرانی (م ۳۶۰هـ.ق)، تحقیق: احمدی عبدالمجيد السلفی، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۹۹۳/۱۴۱۴، ۲۷ جلد
- ۲۵- المعجم الاوسط، همو، تحقیق: محمود الطحان، چاپ اول، رياض: مكتبة المعارف، ۱۹۹۵/۱۴۱۶، ۱۱ جلد
- ۲۶- المعجم الصغير، همو، تصحيح: عبدالرحمان محمد عثمان، چاپ دوم، دارالفکر، ۱۹۸۱/۱۴۰۱، دو جلد در یک جلد
- ۲۷- الشريعة، ابن آجرى (م ۳۶۰هـ.ق)، تحقیق: وليد بن محمد، چاپ اول، موسسه قرطبة، ۱۹۹۶/۱۴۱۷، ۳ جلد
- ۲۸- الكامل فى ضعفاء الرجال، ابن عدی (م ۳۶۵هـ.ق)، چاپ سوم، دارالفکر، ۱۹۸۸/۱۴۰۹، ۸ جلد
- ۲۹- المستدرک على الصحیحین، حاکم نیشابوری (م ۴۰۵هـ.ق)، بیروت، دارالمعرفة، ۵ جلد

من كنت مولاه فعليّ مولاه	اللهم وال من والاه وعاد من عاداه	المصنف لابن ابي شيبة، ح ۳۲۰۸۳، ۳۲۰۸۴، مسند احمد، ج ۴، ص ۲۸۱ و ۳۷۰؛ انساب الاشراف، ص ۸۵۹؛ نوادر الاصول، ج ۱، ص ۲۸۹ (اصل ۲۳۹)؛ خصائص، ح ۸۸ و ۹۳؛ مسند ابي يعلى الموصلي، ح ۶۲۲۳؛ كتاب القوائد، ح ۱۲۶؛ المعجم الكبير، ح ۴۰۵۳، ۴۹۸۳، ۴۹۹۶، ۵۰۶۵، ۵۰۶۶، ۵۰۶۹؛ المعجم الاوسط، ح ۱۱۱۵، ۲۲۷۵، ۲۲۷۸؛ المعجم الصغير، ج ۱، ص ۶۵؛ الشريعة، ح ۱۵۸۰، ۱۵۸۱، ۱۵۸۳؛ الكامل في ضعفاء الرجال، ج ۵، ص ۳۳؛ المستدرک، ج ۳، ص ۳۷۱
من كنت مولاه فعليّ مولاه	اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وانصر من نصره واخن من اعدائه	المعجم الكبير، ح ۴۰۵۹؛ الكامل في ضعفاء الرجال، ج ۳، ص ۲۵۶
من كنت مولاه فهذا مولاه	اللهم وال من والاه وعاد من عاداه	المعجم الكبير، ح ۴۹۶۹؛ انساب الاشراف، ص ۸۵۸
فمن كنت مولاه فهذا مولاه	اللهم وال من والاه وعاد من عاداه	المعجم الكبير، ح ۵۱۲۸، ۳۰۵۲
اللهم من كنت مولى له فهذا مولاه	اللهم وال من والاه وعاد من عاداه	البحر الزخار، ح ۶۳۲
من كنت مولاه فان علياً مولاه	اللهم وال من والاه وعاد من عاداه	المعجم الكبير، ح ۵۰۹۲

المسند الشاشي، ح ١٠٦	اللهم عاد من عاداه ووال من ولاة	من كنت مولاه فعلىّ مولاه
مسند احمد، ج ٢، ص ٣٧٢	اللهم عاد من عاداه ووال من ولاة	فمن كنت مولاه فانه علياً مولاه
السنن الكبرى، ح ٨١٣٨؛ فضائل الصحابه، ح ٢٥، خصائص، ح ٧٩	اللهم وال من ولاة وعاد من عاداه	من كنت وليه فهذا وليه
خصائص، ح ٩٨ و ١٥٧	اللهم وال من ولاة وعاد من عاداه وانصر من نصره	من كنت وليه فهذا وليه
خصائص، ح ٩٥	وان الله يوالى من ولاة ويعادى من عاداه	من كنت وليه فهذا وليه
الشريعة، ح ١٥٨٥	اللهم وال من ولاة وعاد من عاداه	من كنت وليه فعلىّ وليه
مشكل الآثار، ج ٢، ص ٣٠٨	اللهم وال من ولاة وعاد من عاداه واحب من احبه وابغض من ابغضه واعن من اعانه وانصر من نصره واخذل من خذله	اللهم من كنت مولاه فانه علياً مولاه
الشريعة، ح ١٥٨٢	اللهم وال من ولاة وعاد من عاداه	فان هذا مولاه من كنت مولاه
خصائص، ح ٩٦	اللهم وال من ولاة وعاد من عاداه	من كان الله ورسوله وليه فهذا وليه